

РОЛЬ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ПІВНІЧНИХ ДІАЛЕКТІВ У СТАНОВЛЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У середньоанглійському (с.а.) періоді мав місце ряд подій, що включав у себе взаємодію різних мов і культур, що залишило значний відбиток у мові і детермінувало її розвиток. Саме це обумовлює актуальність цієї розвідки.

Мета статті – дослідити основні лінгвістичні наслідки впливу середньоанглійських північних та північно-східних діалектів на розвиток англійської мови.

С.а. період – етап діалектного розмаїття, спричиненого феодальним устроєм суспільства та іноземним впливом. Переважно вважають, що розвиток англійської мови у цьому періоді обумовлювався французьким впливом та, меншою мірою, латинським [2: 98-116; 4: 7-24]. Вважаємо, що при цьому недооцінюється скандинавський вплив. Хоч скандинавські завоювання мали місце у VIII-XI ст., вплив на мову стає очевидним у XIII-XV ст.

Ранні с.а. пам'ятки писемності свідчать про південно-західну, базу Лондонського діалекту [1: 86; 8: 159]. Пам'ятки писемності XIV-XV ст. свідчать про зміну діалектної орієнтації, де риси північно-східних та північних діалектів почали переважати. Найбільш вірогідне пояснення цього можна знайти, прослідкувавши соціо-культурні умови, в яких проживали жителі Лондону в цей час (XIV ст.)

Так, Чорна Смерть, пізніші спалахи бубонної чуми, голод Столітня війна з Францією – всі ці події призвели до того, що, за різними даними, населення Англії скоротилося від 1/3 до 1/2 [1: 87-89]. У Лондоні з'явилася нестача робітників, нові робітники переїздили з найбільш густозаселених регіонів країни, де не вистачало робочих місць для всіх. Такими, за даними перепису населення 1377 р., були Північно-Східні землі. [4: 159]. Як результат, Лондонський діалект змінив свою діалектну орієнтацію з Південно-Західної на Північно-Східну.

Північні та східно-центральні діалекти були більш “радикальними” у контексті набуття нових рис. Таку особливість цих груп діалектів пояснюють, перш за все, скандинавським впливом [3]. Таким чином, фонетичні, лексичні та “радикальні” граматичні риси північних та північно-східних центральних с.а. діалектів потрапили до Лондонського діалекту та, зрештою, до літературної мови.

Вплив північних діалектів на лексичну систему англійської мови проявлявся за наступними напрямками: запозичення слів з північних діалектів; зміна семантики англійських слів; виникнення лексико-граматичних омонімів та підвищення продуктивності конверсії. При запозиченні реалізовувався один із наступних сценаріїв:

- скандинавські слова витісняли свої відповідники з англійської мови, напр.: ран.с.а. *niman* - ск. *take*;
- запозичення набували загальнонаціонального розповсюдження, але збереглися власне англійські етимологічні дублети на позначення іншого об'єкта, напр.: *skirt-shirt*;
- запозичення входили в мову як синоніми до власне с.а. слів, напр.: *anger-wrath*.
- запозичувалися окремі словотвірні парадигми, напр: ім. *gap*, дієсл. *gape*;
- англійське слово, зберігаючи свою форму, запозичувало семантику північноанглійського відповідника, напр: д.а. *drēam* (радість, шум) – д.норв. *draumr* (сон, мрія); д.а. *mōdig* (хоробрий, сміливий) – д.норв. *mōdugr* (подавлений, пригнічений горем).

Що стосується семантики запозичених слів, то чітко визначених семантичних полей можна навести декілька: слова, що позначають предмети та їжу щоденного вжитку (*cake, egg, knife*), слова, що описують краєвиди, пасовиська та сільськогосподарські об'єкти і дії (*dike, carr, fell, balk*), частини тіла (*anckle, leg*), правові терміни (*law, від fellow*), морські терміни (*afloat, ferry, keel*). Проте здебільшого запозичені слова були словами щоденного вжитку, такими, що позначають звичайні, побутові дії (*lift, get, give, hit, anger, kettle*).

Крім запозичень власне слів мало місце запозичення афіксів з північноанглійських діалектів. Так, у літературних пам'ятках південних діалектів XIII ст. реєструємо суфікс *-ild*, що вказував на жіночу стать виконувача певної дії: *beggild* (жебрачка), *cheapild* (торговка), *grucchild* (жінка, що багато бурчить), тощо.

Вплив північних діалектів на фонетичну систему полягає насамперед у прискоренні процесу редукції ненаголошених складів. Його наслідками були зміни в граматичній та лексичній системах мови:

- втрата закінчень інфінітива;
- втрата фінальної *-e* прикметниками і присвійними займенниками спричинила втрату ними категорії числа і відмінка.

Як наслідок попередніх двох процесів, виникла можливість використовувати іменники у функції атрибута (*mountain river, stone wall*).

Втрата фінального звука [ə], у свою чергу, мала фонологічні наслідки:

- з'явилися нові голосні фонемі - дифтонги [eə], [ɔə], [iə], та [uə]; двоскладові слова із структурою складів CVCV, де другим приголосним був [r] після втрати фінального [ə] отримали структуру CVC. [r] у таких словах опинився на фінальній позиції. Це, у свою чергу, спричинило вокалізацію [r] в XVI ст., та як результат, з'явилися нові дифтонги. Напр.: с.а. *fare* ['fa:rə] > р-н.а. *far* [fa:r] > [fæ:r] > [fɛə]; с.а. *queer* [kwɛ:r] > р-н.а. [kwir] > [kwieə]; с.а. *povre* > *poor* [po:r] > р-н.а. [pu:r] > [puə].

- всі двоскладові слова зі структурою CVCV стали односкладовими (напр.: *time* [ti:m], *rise* [ri:z] та ін.). Ці слова отримали структуру CVC та приєдналися до структури CVC, що вже існувала в с.а. мові (напр.: *hous*

[hu:s], *our* [u:r] та ін.), цим самим збільшуючи навантаження на цю структуру, що, зрештою, вплинуло на ритм мови.

Такі зміни вважаємо типологічними, тобто англійська мова втратила ряд ознак, характерних для індо-європейських мов, натомість наблизилась до мов аглютинативного типу.

Окрім того, вплив північних діалектів на фонетичну структуру англійської мови проявляється також зміною якості деяких давньоанглійських звуків у мові с.а. періоду. Прикладами цього явища може бути зміна артикуляції давньоанглійського [y]. Так, в с.а. південних діалектах давньоанглійському [y] відповідав [u], в Кентському - [e], в північних діалектах - [i], напр.: д.а. *fyllan*, пд.с.а. *fullan*, кент.с.а. *fellan*, пн.с.а. *fillan* (сучасне англійське *fill*). Аналогічний процес відбувався з [y:], напр.: д.а. *mȳs*, пд.с.а. *mus*, *muis*, кент.с.а. *mees*, пн.с.а. *mis* (сучасне англійське *mice*).

Окрім того, давньоанглійський дифтонг [iø] у пізньому давньоанглійському періоді розвинувся в [eo]. У нортумбрійському та північно мерсійському діалектах [iø] залишився незмінним, а в с.а. мові він монофтонгізувався в [i], напр.: д.а. *mioluc* > *teoluc*, *teolc* > с.а. *melk*; норт. пн.мерс. *mioluc* > пн.с.а. *milk*.

Вплив північних діалектів на граматичну систему полягає в запозиченні парадигми займенника третьої особи множини з північних діалектів, у впливі на парадигму різних частин мови та на синтаксис у результаті редукції ненаголошених складів.

Узгодження, як вид синтаксичного зв'язку в реченні, переважно було замінене в результаті редукції ненаголошених закінчень приляганням, що вплинуло на тип мови – з синтетичної мова стала переважно аналітичною.

Отже, вплив північних діалектів на англійську мову мав системний характер та мав наслідки у лексичній, граматичній та фонетичній системах. Він здійснювався упродовж тривалого проміжку часу: від пізнього давньоанглійського періоду до новоанглійського періоду, але найбільш інтенсивно зазначені процеси відбувалися на зламі XIV-XV ст. у результаті зміни діалектної орієнтації лондонського діалекту з південно-західної на північно-східну. Перспективним вважаємо дослідження ролі та впливу інших с.а. діалектів на систему та структуру англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бруннер К. История английского языка: в 2 т. / К. Бруннер. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1956. – Т. 2. – 391 с.

2. Baugh A. C. A History of the English Language / A. C. Baugh, Th. Cable. – L. : Routledge, 1993. – 444 p.

3. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles / O. Jespersen. – L. : George Allen & Unwin LTD, 1949. – Vol.1. – Part II. Syntax. – 512p.

Loyn H. R. Anglo-Saxon England and the Norman Conquest (2nd Edition) / H. R. Loyn. – London, New York, Longman. – 1991. – 434 p.